

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Historie šperku
Grafické zpracování symbolů „spirála a kruh“
ve vybraných obdobích a kulturách

Vypracovala: Miroslava Kabešová
Vedoucí práce: Doc. Lenka Vilhelmová, Ak. mal.

České Budějovice 2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích

Miroslava Kabešová

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem členům katedry výtvarné výchovy za trpělivost v průběhu mého studia.

Anotace

Kabešová, Miroslava: „Historie šperku, grafické zpracování geometrických forem „Spirála a kruh“ ve vybraných obdobích našich dějin.

Tato diplomová práce se skládá ze dvou částí, písemné a praktické. Předmětem písemné práce je hledání souvislosti geometrických forem „Spirály a kruhu“ v historickém šperku ve vybraném období Velké Moravy, a v současném moderním šperku druhé poloviny dvacátého století.

Praktická část je potom zhotovení autorské knihy inspirované geometrickými formami spirály a kruhu. Výsledkem je zhotovení autorské knihy o dvaceti grafických listech, včetně úložné historizující schránky.

Cílem mé práce bylo vytvoření autorské knihy a kolekce moderního šperku inspirovaného geometrickými formami „Spirály a kruhu“.

Klíčová slova: Historie šperku, Autorská kniha, Moderní šperk, Spirála a Kruh

Abstract:

Kabešová, Miroslava: „The history of jewelery, graphic design of "Spiral and circle" geometrical forms in selected periods of our history.

This thesis consists of two parts: written and practical. The subject of the written work is looking for the connection between the geometrical forms "Spiral and circle" in the historic jewel in the selected period of Great Moravia and the modern jewelery in the second half of the twentieth century. The practical part contains artist's books inspired by geometric forms of the spiral and the circle. The result is the production of the artist's books with about twenty prints, including historical storage box. The aim of my thesis was to create artist's books and the collection of the modern jewelery inspired by the geometric forms of "Spiral and circle."

Keywords: The history of jewelery, Author book, modern jewelery, Spiral and circle

Obsah.....	6
Úvod.....	8
Teoretická část	
1 Šperk.....	10
1.1 Funkce šperku	9
1.2 Ateliérový nebo komerční šperk.....	10
1.3 Definice pojmu zlatník-stříbrník.....	10
1.4 Značení šperku.....	11
2 Velkomoravský šperk.....	13
2.1 Typologie šperku- umístění na těle v souvislosti s VMš.....	15
2.2 Technologie používané ve šperkařství v období Velké Moravy.....	19
2.3 Používané materiály a jejich destrukce.....	22
2.4 Řemeslné dílny.....	25
3 Současný moderní šperk.....	25
3.1 Řemeslník nebo umělec.....	28
3.2 Počátek moderního šperkařství.....	28
3.3 Mladí designéři.....	28
3.4 Používaný materiál v současném šperku.....	29
4 Symboly „spirála a kruh“.....	30
4.1 Symboly „spirála a kruh“ ve VMš.....	33
4.2 Symboly „spirála a kruh“ jako inspirace pro autorskou knihu.....	33

4.3 Symboly „spirála a kruh“ jako inspirace v moderním šperku.....	34
5 Grafika.....	35
5.1 Monotyp.....	36
Praktická část	
6 Realizace.....	37
6.1 Autorská kniha.....	37
6.2 „Spirála a kruh“ v moderním šperku.....	37
Závěr.....	40
Seznam použité literatury.....	41
Elektronické/ Internetové zdroje.....	42
Obrazová příloha- Inspirace.....	43
Obrazová příloha- Autorská kniha.....	47
Obrazová příloha- Technický výkres.....	57
Obrazová příloha- Prsten.....	59

Úvod

Ve své práci bych se chtěla soustředit na znovunalezení symbolu „Spirály a Kruhu“. Fascinuje mě jednoduchost, a duchovní rovina těchto symbolů, jimiž se šperkařství již přes tisíc let. Chtěla bych poukázat na vybrané období Velké Moravy a jeho souvislost se současným šperkem 20. století, který se řídí jednoduchostí, designem, novými myšlenkami, a rozsahem materiálových možností.

V prvních kapitole zmiňuji rozdíl mezi ateliérovým a komerčním šperkem. Poukazuji na něj z hlediska obecného pohledu, ale i z hlediska historického. Velkomoravský šperk je předmětem další kapitoly. Srovnáním historického Velkomoravského šperku docházím ke spojitosti se současným moderním šperkem.

Ve druhé části se zabývám autorskou knihou, tvořenou z volných grafických listů a úložné historizující schránky. Grafické listy dokumentují geometrické symboly „spirála a kruh“.

V následující kapitole předkládám různorodé inspirační postupy vedoucí k vytvoření vlastní kolekce moderního šperku, ve kterém se zrcadlí stopa geometrických forem, jako odkaz na dávnou symboliku.

Svou práci uzavírám zhodnocením, a rozsáhlou přílohou, která dokumentuje mou inspiraci, hledání formy, a následné vyřešení v předloženém uměleckém díle.

Teoretická část

1 Šperk

Je nasnadě začít vhodnou definicí slova šperk. Co vlastně pojem šperk znamená? Jedná se o estetickou ozdobu pro ženy, nebo můžeme šperk definovat jako drobný objekt nošený na těle? A jakou má vlastně funkci? Obecně podotkněme, že šperky jsou definicí ženskosti, a jejich funkce je zejména estetická. Ovšem ani toto tvrzení není zcela celistvé.

1.1 Funkce šperku

Funkce šperku jsou různorodé. Šperk působí jako nefunkční drobný objekt. Jeho hlavní funkce spočívá v jeho estetické existenci, ale bylo tomu tak vždy? „Drobné ozdoby, jednoduché šperky, a později zlatnická a šperkařská umělecká díla provázejí člověka po celou dobu jeho kulturních dějin. Jejich vznik souvisel zpočátku s loveckou magií a kultem plodnosti, ale záhy uspokojoval potřebu zdobit se, zkrášlovat svůj vzhled, upoutat na sebe pozornost, a takto se odlišit od ostatních, i když měl také jiné, mnohdy skryté funkce.“¹ .. „Zkoumání funkce šperku má mnohem širší souvislosti, které zdaleka nemůže obsáhnout historie umění. Jde nejen o vztahy kulturně historické, ale především etnologické, kulturně antropologické, a sociologické. Šperk, jako významný společenský fenomén není postižitelný jen z uměleckého a výtvarného hlediska, je však součástí kulturního vývoje společnosti, má výrazný podíl při vnímání osobnosti nositele a vykazuje shodné rysy v zeměpisně vzdálených společenstvích.“²

¹ KŘÍŽOVÁ, A., *Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén.*, F 45,2001, Str. 67

² HOLZBACHOVÁ, I., *Člověk a dějiny., Dynamika dějin a lidská aktivita v buržoazním myšlení.*, Brno 1981

1.2 Ateliérový nebo komerční šperk

Šperk je nositelem originality. Má za úkol řešit nové myšlenky, ideje, nápady. Vzniká především v mysli výtvarníka. Na ateliérovém šperku je pozitivní skutečnost, že posiluje obor šperkařství svou ideou, snahou prorazit ideálu cestu kupředu. Přináší do oboru nové a moderní tendence. Z hlediska praktičnosti ale není tolik oblíben, výtvarný nápad zde leckdy přetrvává na úkor nositelnosti šperku, a proto část z jeho zástupců končí ve sbírkách a muzeích. Jednak pro zachování výrazu doby, ale také z důvodu nepraktičnosti.

Komerční šperk. U klasického řemeslného šperku, který je oblíbený především pro svou nenásilnost, líbivost, a kvalitně zvládnutou řemeslnou práci, můžeme lehce spadnout i do oblasti komerčního šperku. Zde jde v první řadě o zhodnocený materiál za účelem prodeje. Vyrábí se bez ohledu na to, zda jeho estetické a řemeslné kvality budou dlouhodobě dostačující. Je s ním je spojená kvantita, mnohdy na úkor kvality. Je oblíben také pro svou cenovou dostupnost. Tento šperk většinou není nositelem originality, a jeho výtvarné tendence jsou velmi mírné. Takovýto šperk bývá většinou z výtvarného hlediska levnou odnoší lepších designových návrhů.

U obou zmíněných skupin lze nalézt pozitiva i negativa, záleží na potřebě nositele, a úhlu pohledu.

1.3 Definice pojmu zlatník- stříbrník

V oboru šperkařství figurují dvě hlavní řemesla, ze kterých se odvíjí další odborné specializace, jako je kovotepec, kovolitec, rytec, cizelér. V první řadě je to zlatník³,

³ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003.560. ISBN 80-85983-90-7

a Stříbrník⁴. Zlatník „(řec. Chrýsurgus, lat. aurifaber, něm. Goldarbeiter, Goldschmied, angl. goldsmith, franc. L'orfeverur, ital.oreficer) je řemeslník zpracovávající zlato, v českých zemích označení profese zlatníka splývá se stříbrníkem, protože zpracovává oba kovy. Stříbrník, „ (lat. argentarius, angl. silversmith, něm. Silberschmied, Silbermeister), řemeslo tradičně spojené se zlatnictvím, jednak proto, že samostatné zpracovávání zlatých předmětů bylo početně slabší, jednak že stříbrník zlato potřeboval, užíval ho k pozlacení stříbra či k vykládání, spojení obou řemesel ukazuje například francouzština, která rovnocenný termín pro stříbrníka nemá...“

1.4 Značení šperku

Značky zlatnické

„Na předmětech z drahých kovů s pomocí lupy najdeme ryté či ražené značky různého druhu, zlatnickými v užším slova smyslu nazýváme: 1. Značky výrobní, též kontrolní (angl. hallmark, něm. Stadtmak, Stadtzeichnen). Nejstarší značky užívané od 2. Čtvrtiny 14. století ve Francii byly jednoduché, složené z písmen, nebo schematického obrázku. Od 16. století nastupují městské znaky, které jsou složeny z více konstrukčních prvků, jako byla architektura s figurami. Tradiční znaky se stále opakují.(...) 2. Značky mistrovské (angl. makers mark, něm. Meisterzeichnen, Meistermarke) – evropští zlatníci označovali některé své práce jménem nebo iniciálami již od antiky. Ve středověku osoba tvůrce ustoupila do anonymity. Zlatníci až do 15 století neužívali vlastní puncovní značku, vzácně se objevují autorské nápisy se jménem, signaturou či erbem. Od 14 století někteří zlatníci užívali pečeť se jménem a znakovým štítkem. Většinou to byli měšťané bez rodového erbu, který svým znamením ve štítku jen napodobovali. Shodný znak pak vyryli nebo vyrazili na své dílo ve funkci autorské značky. Zatím nejstarší

⁴ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 478. ISBN 80-85983-90-7

zjištěná zlatnická značka tohoto typu z českých zemí patří pražskému zlatníku Vilémovi v letech 1383-1388, je to smaltovaný znak se čtyřmi pilníky mezi plameny a se jmenovkou.⁵ Značení šperkařských výrobků má také svojí specializaci. Je jí puncovníctví. V současné době musí být šperk podle platného puncovního zákona označen třemi puncy. Výrobním, ryzostním a státním *Puncovníctví* „(něm. Punzierung) speciální odvětví státní, městské, či cechovní kontroly původu a jakosti výrobků z drahých kovů. Provádí se značkováním (ražbou) puncovním razídkem jednak na polotovar (nezpracovanou slitinu) a dále na hotové výrobky. (...) ...v Čechách se objevují první kontrolní značky v první polovině 14. století Nařízením českého krále Jana Lucemburského z roku 1323 mělo být všechno slévané zlato označeno znamením celé hlavy lva, a stříbro poloviční hlavou lva. Značení se provádělo na tyče, tzv. cány, nezpracovaného kovu, proto se žádné značky nezachovaly. Na výrobcích patří k nejstarším dochovaným francouzské městské značky z Montpellier a z Paříže.(...) Během 16. a 17. Století byl zaveden systém 2 až 4 značek (mistrovská, proběřská, městská – státní, jakostní) v podstatě platný dodnes.“⁶

⁵ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 563 ISBN 80-85983-90-7

⁶ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003.398. ISBN 80-85983-90-7

2 Velkomoravský šperk

Dále jen VMš. „Vynikající úroveň časně středověkého šperkařství je výsledkem nepřerušené tradice dovednosti světa antického i germánského.“⁷ Tak nahlíží, s velkým obdivem, na velkomoravský šperk většina civilizovaného světa. I přesto že historická doba nám podává stále ještě ne zcela dokončený obraz o VMš (Vokáčová, 1990), Obdivujeme se jeho umělecké hodnotě, dokonale řemeslně zvládnutým šperkařským technikám, jakož i rozmanitosti symbolů, které se ve VMš objevují.

Velká Morava, území rozkládající se z jedné třetiny na současném území Moravy a ze dvou třetin na území Nitranska a Podunají, oplývala v 9. století velkou kulturní a řemeslnou úrovní. Velehrad, Uherské Hradiště- Staré město, Na Valách, a Na Špitálkách, to jsou významné naleziště dokumentující, díky archeologickým výzkumům, dobový odkaz šperkařství.

Období Velké Moravy charakterizují tradiční šperky. Je to zejména gombík, vyráběný ze třech rozličných kovových materiálů: Zlata⁸, Stříbra⁹, a Mědi. Nalézaly se hlavně gombíky stříbrné, či měděné.¹⁰ Podle slov archeologa Ludka Galušky z Moravského zemského muzea, vlastnili gombíky ze zlata jen lidé z nejvyšších vrstev. Někdy k dokladu o minulém šperku stačí pouze dobře dochované torzo, abychom věděli, jak vypadal původně.(viz obrazová příloha- náušnice, Valy u

⁷BENDA, K., et al., *Od VELKÉ MORAVY po dobu GOTICKOU*. Edice: Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích, Praha: NLN, s.r.o., 251 stran, 64 str., ISBN 80-7106-358-4

⁸ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003.560. ISBN 80-85983-90-7

⁹ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 478. ISBN 80-85983-90-7

¹⁰ [Online] Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/147381-cim-se-lide-paradili-v-dobach-velke-moravy/> [cit. 2011- 6- 7]

Mikulčic).¹¹ Na Velké Moravě byly velmi oblíbenou a tradiční záležitost, a přesto technologie jejich výroby nebyla obtížná. „K výrobě dutých kulovitých knoflíků (gombíků) sloužily polokulové železné matrice, jedna je známá z nálezů na Staré Kouřimi. Výzdoba gombíků byla vytvářena vybíjením na smolovité podložce.“¹² Za současný protějšek ke gombíkům pokládáme knoflíky. Materiálů k jejich výrobě je mnoho, převážně se vyrábí z polymerových hmot, ale existují i tradiční šperkařská odvětví, jako je lovecký šperk. Knoflíky v tomto oboru jsou vyrobeny z paroží jelenovitých.¹³ Časté bylo nákončí opasku, z archeologických nálezů doložené ostruhy, fibule, součást pláště, spínající se na rameni¹⁴. Všechny tyto šperky jsou obrazem každodenního života Velkomoravanů. Fibule jsou spony, které jsou zhotoveny z bronzu, ale i z drahokamů, barevných smaltů¹⁵, a antických kamejí. Ve velkomoravské říši, zvláště v druhé polovině devátého a v desátém století, vznikala rozsáhlá produkce ženských šperků, náušnic, náhrdelníků¹⁶, a prstenů¹⁷ ve velké typové šíři. Náušnice¹⁸ hroznovité, bubínkové, košíčkovité, měsíčkované,

¹¹ [Online] Dostupné z <http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/147381-cim-se-lide-paradili-v-dobach-velke-moravy/> [cit. 2011- 6- 7]

¹² BENDA, K., et al., *Od VELKÉ MORAVY po dobu GOTICKOU*. Edice: Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích, Praha: NLN, s.r.o., 251 stran, 17 str., ISBN 80-7106-358-4

¹³ [Online] Dostupné z <http://www.jcted.cz/sumava-nabidne-zoologicke-programy-o-jelenech-a-vcich-a-take-sperky-z-parozi/> [cit.2014- 25- 3]

¹⁴ BENDA, K., et al., *Od VELKÉ MORAVY po dobu GOTICKOU*. Edice: Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích, Praha: NLN, s.r.o., 251 stran, 65 str., ISBN 80-7106-358-4

¹⁵ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 62 - 63 str., ISBN 80-247- 9046-7

¹⁶ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str.324. ISBN 80-85983-90-7

¹⁷ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str.393. ISBN 80-85983-90-7

¹⁸ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str.328. ISBN 80-85983-90-7

sloupkovité byly ovlivněny šperkem podunajským i byzantsko- antickým. Byly prováděny hlubší i jemnější technikou granulace¹⁹, vzácněji pravým filigránem²⁰.

Každá doba si žádá své šperky, své řemeslo. Tak stejně je to i velkomoravskými šperky. Pro svou funkci vznikaly a když se proměnil způsob odívání, nebylo jich třeba, a jejich praktická funkce postupně zanikala.

2.1 Typologie šperku- Umístění na těle v v souvislosti s VMš

Typologie šperku nemusí být nutně tvarová, nebo materiálová. Je nasnadě uvést klasická místa častého umístování šperků, jakož i navrhnout místa (viz Inspirace, obrazová příloha), kde šperk na ženském, případně lidském těle doslova chybí.)

Uvádíme výběr míst na lidském těle, kam se nejspíše šperky umisťují. Tato místa jsou prozkoušená dějinami šperkařství, náboženství, a módy. V současném šperkařství se tato místa pokládají za zásadní a samozřejmá k nošení šperku. Jsou i vhodná pro každodenní zdobení se. Šperky na těchto místech nepřekážejí, a jsou schopny si uchovat tvar, lesk, a estetickou funkci.

Při nošení šperku je dbáno na to, aby jeho krása vynikla, a aby zdobil naše tělo. Pokud je tomu naopak, je jeho základní funkce popřena, a šperk se stává pouze drobným sochařským objektem, řešícím svou ideu.

V kontextu s Velkomoravským šperkem přiznáváme *Amulet*, „Amulet (lat. Amulettum, též ligatura, ligament) – drobný přívěsek, který se nosil na krku, u pasu, či na ruce od pravěku v každé epoše, až dodnes. Má magicky ochraňovat nositele před nemocemi a zlem.“²¹. Amulet jako takový, je žádaný i v dnešní době,

¹⁹ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 69 str., ISBN 80-247- 9046-7

²⁰ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 62 - 63 str., ISBN 80-247- 9046-7

²¹ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 28. ISBN 80-85983-90-7

a i když se předmět naší práce, jakož i myšlenkové tendence společnosti upínají k ateliérovému šperku, význam, a historii amuletu nelze popírat. Významné pro zdobení se v 9. století jsou *náušnice*. „(lat. inaurius, též plaurium insignie, angl. Earring, franc. Oreille, něm. Ohringe, čes. Slang. Oringle) – ozdoba ucha, nejčastěji na jeho lalůčku, ale i na chrupavčité části boltce. Připevňuje se buď pérkem (sklapkou) nebo vyžaduje propíchnutí ušního boltce. Pokud je připevněna kolem ucha, například ve vlasech, není to náušnice nýbrž záušnice. Náušnice se nosí buď jedna na jednom uchu, častěji pár, tj. jedna na každém uchu, v posledních desetiletích se pod vlivem mimoevropského etnického šperku rozšířil větší počet náušnic na jednom uchu. Kromě estetické funkce náušnice zlepšovala prostorovou orientaci, pokud bylo ucho propíchnuto v místě příslušného akupunkturního bodu, proto náušníci nosili námořníci. (...) Starší tvary tvořil drát svinutý do kruhu, spirály, loďkovitý tvar, aj. V době antiky a nejpozději ve šperkařství Byzance a raného středověku byly vyvinuty všechny základní typy náušnic, jejichž tvary se od té doby kombinují a doplňují především složitými plastickými přívěsky, a dokonalejšími uzávěry. Řecké a byzantské dědictví přineslo plastické typy bubínkové, košíčkové, lunetové, a lunicové (ve tvaru ležatého půlměsíce), někdy doplněné klasovým či hrozníčkovým přívěskem (nejstarší typy u nás jsou z doby Velkomoravské říše a počátku českého státu z 9. Až 10. Století. Paralelně s nimi se vyvíjeli jednodušší dráty ve tvaru kruhu nebo kruhové výseče nazývané až v nové době kreole.“²² Postupujeme-li dále po lidském těle směrem od hlavy dolů, nabízí se nám pas. V tomto místě zůstává až do dnešní doby uchycený *pás*²³, a s ním související *nákonč*²⁴. „*Pás* (lat. cingulum, angl. Belt, franc. Ceinture, něm. Band, Gurt)- nejčastěji funkční, plochý kožený řemen, nebo textilní pás s kovovou sponou nebo přezkou, sloužící jako doplněk oděvu od pravěku dodnes, používaný k přepásání šatu nebo k zavěšení zbraně,

²² STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 328. ISBN 80-85983-90-7

²³ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 360. ISBN 80-85983-90-7

²⁴ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 324. ISBN 80-85983-90-7

klíčenky, tašky, váčku na peníze apod. Plocha pásu bývá zdobena aplikacemi z kovu. Pás může být také kovový z plochých článků spojovaných penty či očky nebo splétaný z drátků s výzdobou z filigránu. Poloha pásku a způsob opásání se v historii měnily. Kromě toho se užívají různé slavnostní pásy s honosnou aplikovanou výzdobou, které slouží mj. k vyznamenaní nebo k pověření úřední hodností.²⁵ „Nákončí (označení etymologické, rusky nakoněčnik, něm. Riemenzunge, Verschluss) – ozdobný koncový nástavec osobního předmětu, zpravidla kovový: 1. Na opasku žen či mužů, tvoří obdélný pásek (nebo pár pásků) se zaobleným či zkoseným koncem. Je-li odlitý z bronzu či stříbra, bývá v něm otvor pro zasunutí břemene a pro nýty, jimiž se řemen připevní. Zhotovovaly se i soupravy: nákončí, přezka, a série ozdob řemene (prstence k navléknutí, nýtované apliky). Nákončí patří k nejstarším typům oděvního šperku, objevuje se již v pravěku, u nás v mladší době bronzové²⁶ ruce jsou významným nositelem šperku, může zde být umístěn *náramek*, *nápažník*, nebo *prsten*, který bývá zvláště důležitý u poznávání historických nálezů. Prsteny udávaly hierarchickou důležitost, či úřední hodnost. „*Prsten* (lat. anšlus, franc. Annou, bague, něm. Ring, angl. ring) – ozdoba prstu, jeden z nejstarších a nejčastějších šperků lidstva, známý od pravěku. Podle funkce a tvaru se rozlišují úřední a soukromé prsteny. Úřední funkci pověřovací insignie měl od starověku pro úředníky ve službě vrchnosti. (...)“²⁷. Už méně než náušnice, je ve velkomoravském šperku rozšířen *náhrdelník*. „(lat. torques, angl. necklace, něm. Halsschmuck) šperk nošený na hrdle, respektive na krku a na ramenou. Patří k nejstarším formám šperku, rozšířeným od doby kamenné. Může být kovový spojovaný z článku na očkách, volně zavěšený na struně či na sňůře, ovinutý či ve formě nákrčníku jako tuhý těžký

²⁵ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 360. ISBN 80-85983-90-7

²⁶ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str.324. ISBN 80-85983-90-7

²⁷ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str.393. ISBN 80-85983-90-7

límeč pevně obepínající krk.²⁸, a s ním související závěs. „(něm. Anhang)- na hrdle zavěšený šperk, jehož všechny části jsou plasticky modelovány do různých tvarů a složeny v jeden celek tak, že je nelze rozdělit na přívěsek a na řetěz (...). V české literatuře se často setkáváme se vzájemným zaměňováním pojmů přívěsek-závěsek-závěs.“²⁹ Brož, diadém, a nánožník, se ve velkomoravském šperku příliš nevyskytují, ale i přesto považujeme za důležité zde tato místa pro nošení šperku uvádět, neboť souvisí s moderním trendem v tomto oboru.

„Brož (angl. Brooch, franc. Broche, něm. Brosche) - jakýkoliv šperk, připevněný špendlíkem, nebo jehlou na oděv, tedy včetně jehlic a odznaků. Název je převzatý z francouzštiny etymologicky souvisí s jehlou či rožněm. Brož představovala vždy víceúčelový šperk. Užívá se jako spona oděvu, kdy se nazývá též fibule či agrafa, může zdobit výstřih oděvu, klopou, čelenku, šerpu, a v některých slohových“

„Diadém (lat. Dilema, angl. Diadem, něm. Diadem) – čelenka s hlavním šperkem nebo kamenem uprostřed. Obroučka může být uzavřena, častěji se však nechává rozevřená (hlavně kvůli snazšímu zasazení do účesu. Pak bývaly konce konce obroučky opatřeny stužkou nebo k ní patřila dvojice jehlic pro připevnění k vlasům. Diadém byl již od konce antiky používán hlavně jako dámský šperk.(...)“³⁰

„Nánožník (lat. pedale. Angl.ancllet bracelet,calf bracelet) – šperk obepínající kotník nebo lýtko nohy, jeden z prvních šperků lidstva, zavedený již v pravěku. Nejstarší zdobené bronzové nánožní kruhy z českého území s plastickým dekorem pocházejí ze střední doby laténské (...) Ve středomoří a v jiných jižních

²⁸ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 324. ISBN 80-85983-90-7

²⁹ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. 617. ISBN 80-85983-90-7

³⁰ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 100. ISBN 80-85983-90-7

zemích jsou náročnice běžné po celou historii. Tvarování a výzdoba jsou analogické náramku, s nímž náročnice někdy tvoří soupravu.“³¹

Řetízek je jeden z nejstarších šperků, a způsobů spojování jednotlivých částí ve šperku. Obsahuje klasické vzory z minulých dob, které se opakují dodnes.“(lat. Stella, catenulla, ang. Chain, franc. Chaine, něm. Kette)– V klenotnictví se rozlišují typy řetízků podle tvaru a způsobu spojení článků- oček: houskový, ouškový, pancrový, paragrafový, pletený z praménků (tzv. pletené zlato), walis, atp...“³²

2.2 Technologie používané ve šperkařství v období Velké Moravy

Každé období má svůj vývojový stupeň, a je svým způsobem technologicky omezeno. Taková technologie používaná v daném období ve šperkařství, stává se pak pro tento obor charakteristickou. „Základní řemeslnou technikou velkomoravského období bylo tavení a odlévání bronzu, a dalších kovů a slitin (olovo, zlato, stříbro).“³³ Dále z doby 9. Století máme doložený: *Filigrán* – „(ital.) zlatnická technika jemného splétání a letování kovových (zlatých, stříbrných) drátků. Základem je „filum granum“, tordovaný drát mírně oploštělý válcováním (vyrábí se z drátu čtvercového profilu, nebo několika kroucených drátků kruhového profilu, nověji jen válcováním drátu se závitem). Původně orientální technika má bezprostřední souvislost s granulací. Odvozeně je filigránem nazývána i „obrazová“ či textová značka průsvitka, vodoznak, též i vodotisk pozorovatelná průsvitem ve struktuře papíru. Vzniká vypletením motivu jemnými drátky v jinak pravidelném kovovém sítu, na který se nanáší papírovina při výrobě kvalitního strojového a ručního papíru. Nejčastěji obsahuje názvy firem, druhů papíru, znaky a letopočty. Používá se též název egutér (i když ten je spojován spíše se strojovou

³¹ STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 324. ISBN 80-85983-90-7

³² STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. 1. Vydání. Praha: Libri, 2003. Str. 433. ISBN 80-85983-90-7

³³ BENDA, K., et al, *Od VELKÉ MORAVY po dobu GOTICKOU*. Edice: Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích, Praha: NLN, s.r.o., 251 stran, 17 str., ISBN 80-7106-358-4

výrobou papíru). První filigránová značka je známá z Itálie a vztahuje se k roku 1295. V Německu se s italskými papírníky objevuje tento typ značení o 100 let později a teprve poté se rozšiřuje do ostatní Evropy. U nás je nejstarší filigrán na papíru datován roku 1596 a je nepochybným důkazem o existenci papírny ve Velkých Losinách. Vodoznakem nepravým je papír opatřen buď tiskem nebo ražbou, a to až dodatečně (v případě falšování i mastnými pastami atp.)³⁴, *Granulaci* „ (lat.) stará zlatnická technika zdobení či tvorby artefaktů zrněním, tj zrnky kovu (zlata, stříbra...) přichycovaných na podkladu ze stejného materiálu obvykle připájením. Vlastní granulární materiál – zrna jsou připravena tavením (např. muflovým) drobných zlomků kovu promísených s práškovým dřevěným uhlím. Nespojité tavený kov zůstává po ochladnutí v podobě drobných kulatých zrněk a je vytříděn. Při vlastní práci je na ploše identického kovu vytvářen dekor ze zrněk a je na podkladu prozatímně fixován tragantem.(Polysacharid získávaný ze spontánních výronů motýlokvětých keřů kozinců, hlavně z *Astragalus gummifer*, rostoucích v Řecku, Turecku, Íránu, Sýrii a jinde)³⁵ Poté jsou kovová zrna ohněm připájena k podkladu (za vyhoření pryskyřice). Závěrečně bývá povrch zušlechťován např. mořením či jinak upravován. Granulace má bezprostřední souvislost s filigránem. Technika původně orientálního původu doznala mimořádné kvality a obliby v římské antice. Za vynikající ukázky granulární techniky lze považovat např. šperky Velké Moravy (Pohansko u Břeclavi aj.) z 9. stol. Spolu s ostatními exotickými technikami byla granulace oživena v období secese. V současnosti je typickou výzdobnickou technikou například na Balkáně a v arabských zemích vůbec.³⁶ *Kovotepectví*, „technika zpracování reliéfu do kovu, resp. tažného plechu (např. mědi). Motiv je reliéfně vytvářen mechanicky tepáním zevnitř či ze zadní strany pomocí vhodně tvarovaných kladiv a tvarovaných punců (zpravidla na olověné podložce). Práce může být dokončována rytím, tepáním „z

³⁴ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 69 str., ISBN 80-247- 9046-7

³⁵ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 304 str., ISBN 80-247- 9046-7

³⁶ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 80 str., ISBN 80-247- 9046-7

líce“, intagliem, ovšem i cizelováním a leštěním. Stará a tradiční uměleckořemeslná technika získala zvláštní popularitu v 16. – 18. stol.³⁷, *cizelování* - „(franc.) opracování povrchu litých nebo kovaných kovových objektů a tepání ornamentů v ploše, „ do hloubky“ artefaktu. Odstraňují se při tom spoje formy, bubliny vzniklé při lití a speciálními cizelérskými nástroji – hnáči (puncami) jsou srovnávány kontury. Hladká místa jsou hlazena škrabáky (šábry). Cizelérské zhotovování ornamentů se od techniky kovotepecké liší směrem zpracování – postupuje se ze svrchní strany materiálu (při tepání naopak). Zatímco k tradičnímu tepání slouží olověná podložka, při cizelování pracují puncny různých tvarů na měkčí hmotě, na „cizelérském kytu“. Ten je ke snadnému otáčení na pryžovém kruhu odlit do tvaru polokoule.³⁸, *Niello* „je zdobící technika, která se podobá smaltu, není však sklovinou, nýbrž černou kovovou směsí 1 dílu ryzího stříbra, 2 dílů mědi, 3 dílů olova a 9 dílů síry, tavených s přísadou tetraboritanu sodného (boraxu). Křehká slitina se po vychladnutí rozdrť v jemný prášek, rozmělní se s chloridem amonným v husté těsto, jímž se plní do hloubky 3 až 4 desetin milimetru vyryté nebo vyleptané, obrazce (ornamenty) z kovu. Žiháním nad plamenem nebo ve smaltovací peci se hmota roztaví a předmět se nechá pozvolna vychladnout. Pak se plocha přebrousí a vyleští. Ocelově černý obrazec, zvláště na bílém stříbře, vkusně vynikne.), *Email* „Smalt, šmolka, kobaltové sklo středně jemně až hrubě mleté draselné sklo obsahující kobalt modré barvy. V podstatě křemičitan kobaltnatodraselný připravovaný tavením křemene, potaše a oxidu kobaltnatého. Roztavená hmota se po vylití do studené vody rozpadne na malé částice, které jsou dále mlety a prosévány. Má nízký index lomu $n = 1.49-1.52$ a malou krycí schopnost. Používán byl jako náhrada nákladného ultramarínu přírodního ve všech malířských technikách, především při malbě fresky, které vyhovuje jeho zvýšená odolnost. Jako pigment barev se smalt objevuje sporadicky

³⁷ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 130 str., ISBN 80-247- 9046-7

³⁸ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 43 str., ISBN 80-247- 9046-7

v 15. století, častěji před polovinou 16. stol., v 18. stol. jeho používání končí.³⁹ , oproti v jiném literatuře je e-mail citován takto: Email „(franc.) velmi tradiční dekorativní a malířská technika spočívající v nanášení práškové snadno tavitelné čiré nebo barevné sklovité hmoty a v její přitavování na obvykle kovový nebo skleněný povrch objektu. ... Techniku samozřejmě znala nejen řecká a římská antika, ovšem i Keltové. Z historických záznamů má zvláštní význam např. Codex Lucensis z roku 490 který zprostředkoval dále byzantskou (patrně i řeckou) tradici. Zvláštního rozkvětu však emailové techniky doznaly ve středověku a v renesanci, kdy jim byla všeobecně věnována i přiměřená teoretická pozornost, zejména i proto, že bezprostředně souvisela s malbou na skle pro vysoce hodnocené vitraje.“⁴⁰ .

Za zmínku stojí také patinování, samo o sobě není výrobní technologie, ale jedná se o umělé zbarvení zlatých cizelovaných předmětů, kterého se docílí několika způsoby. Nejjednodušší je zapuštění černým voskem nebo různobarevnými pečetními vosky (stírají se ethylalkoholem),(...). Patina je pak barevná vrstva.

2.3 Používané materiály a jejich destrukce

O přesném složení slitin k výrobě šperků a ozdob posud, víme málo, a proto se v literatuře označování slitin rozchází. Z bronzu, stříbra a zlata se odléval drátek potřebný k výrobě náušnic a prstenů, v jednoduchých formách se odlévala nákončí a kování, jejichž modely byly pravděpodobně řezány ze dřeva. (...). Řada ozdob je vyrobena z bronzového, zlatého nebo stříbrného plechu, který byl zpracován tepáním, stlačením a cizelováním.⁴¹

³⁹ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 271 str., ISBN 80-247- 9046-7

⁴⁰ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 62 - 63 str., ISBN 80-247- 9046-7

⁴¹ BENDA, K., et al, *Od VELKÉ MORAVY po dobu GOTICKOU*. Edice: Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích, Praha: NLN, s.r.o., 251 stran, 17 str., ISBN 80-7106-358-4

Bronz je významným objevem pro výrobu šperku byl objev bronzového odlévání. Bronz je slitina mědi a cínu, která po odlití do příslušného tvaru získává vlivem působení ovzduší na povrchu zelený film. Bronzové šperky tím získávají na kráse a autentičnosti. Pro svou oblíbenost a jemnou zeleň je oxid měďnatý dodávaný na nebronzové šperky i uměle nanášen.

Drahé kameny, dříve zvané polodrahokamy, v současné době odborně obecně označované jako drahokamy. Jsou to minerály a nerosty s vyjímečnými kvalitami, které je předurčují pro výrobu šperku, či pro jinou estetickou funkci, kde vyniká jejich barva, lesk, oheň, tvrdost, tvar, jejich osobitý vzhled. Pro Čechy jsou příznačné kameny, které jsou spojeny s naším národním cítěním, nebo s geografickou a geologickou dostupností. Kameny propojují vlastenectví například s odznaky královské moci, například korunovační klenoty.

Samozřejmostí u nalezených Velkomoravských šperků, je ztráta původního technického stavu. U většiny materiálů přichází destrukce, u většiny koroze.

Koroze mědi a jejich slitin. Porušení povrchu objektů vrstvou korozních produktů. Podle kvality se korozní vrstvy rozdělují na ty, které korozi zpomalují, povrch kovu pasivují, a na korozní vrstvy korozi podporující. Pasivující ochranné vrstvy musí být v rovnováze s kovem i prostředím, musí být kompaktní, pevně ulpělé na povrchu kovu a do jisté míry mechanicky odolné. Tyto vrstvy vzniklé v minulosti především v čisté venkovní atmosféře nebo u archeologických nálezů v půdách bez chloridových iontů, jsou složeny ze základní vrstvy červeného oxidu měďného (kupritu), na kterou navazují vrstvy zásaditých uhličitánů měďnatých – malachitu, azuritu. Korozní vrstva takového druhu se nazývá „ušlechtilá“ patina. Pasivující ochranné vrstvy vznikají v současné době v exteriéru, přednostně v místech dostatečně omývaných srážkami. Mají odlišné chemické složení a skládají se především ze zásaditých síranů měďnatých (brochantit, antilerit). Konkrétní složení vrstev odpovídá vždy charakteru okolního působícího prostředí. V místech srážkového stínu, kde se mohou hromadit nečistoty a mobilní korozní produkty (zásadně chloridy nebo nitráty), vznikají porézní nesouvislé (někdy velmi pevné)

vrstvy, obvykle tmavé barvy – krusty. Z chemického hlediska se od ochranných vrstev ušlechtilé patiny v zásadě neliší. Jejich poréznost a objemnost je dána tím, že obsahují velké množství příměsí – SiO_2 , CaCO_3 , CaSO_4 , organický materiál, saze, mastnoty. Ve své struktuře zadržují vodu a vodné roztoky elektrolytů, a tím podporují další korozi. Vážným problémem, který se objevuje při zpracování archeologických objektů, je „bronzová nemoc“. Toto poškození čerstvě vykopaných bronzových objektů je vyvoláno chemickou aktivitou chloridu měďného (nantokitu), který se působením kyslíku přeměňuje na chlorid měďnatý. Tento chlorid reaguje s mědí objektu za opětovného vzniku chloridu měďného. Reakce se opakuje a společným vlivem kyslíku a vody (vlhkosti) napadení mědi pokračuje. Výsledkem reakcí je vznik světlezelených vředovitých útvarů zásaditého chloridu měďnatého (paratakamitu), které postupně formou důlkové koroze pronikají povrchovými vrstvami korozních produktů a mohou objekt zcela zničit. Poškozená nevzhledná korozní vrstva se nazývá „divoká“ patina, rogná. Obdobně mohou být ve vlhké přímořské atmosféře napadány i povrchově nechráněné venkovní bronzy. Konečnými produkty v málo oplachovaných místech jsou mimo zásadité sírany měďnaté brochantit a antlerit i zásadité chloridy atakamit či paratakamit.⁴²

Koroze zlata Porušení které nepředstavuje vážné nebezpečí. čisté zlato za normálních přírodních podmínek nepodléhá korozi a běžnému chemickému napadení. Korozi je ohroženo jen slitinové zlato, v němž je napaden do slitiny přidáný kov, např. měď a stříbro. V atmosféře, která obsahuje sulfan, ztrácejí lesk méně ušlechtilé kovy, u archeologických nálezů dochází k jejich povrchovému rozpouštění.⁴³

Koroze stříbra Porušení vyvolané především sulfanem, sirovodíkem. Vyleštěné stříbro uložené v muzeích snadno nabíhá tenkou tmavou vrstvou vzniklého siřníku stříbrného Ag_2S , která se může postupně změnit i v silnou černou vrstvu patiny.

⁴² KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 129 str., ISBN 80-247- 9046-7

⁴³ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 129 str., ISBN 80-247- 9046-7

Přítomnost chloridů v půdě, kde bylo stříbro dlouhodobě uloženo, vede často ke vzniku stabilního šedého chloridu stříbrného (AgCl) – rohového stříbra. Velká expanze provázející mineralizaci kovu někdy vyvolává i vážnou deformaci objektu.⁴⁴

2.4 Řemeslné dílny

Řemeslná dílna a kvalitně provedené řemeslo k sobě nepochybně patří, proto si dovolueme zmínku o historických řemeslných pracovištích.: „Jiné je rozložení dalších specializovaných dílen, kováren a pracovišť kovoliticů. Ty se totiž koncentrují ve dvou charakteristických prostředích. Stály buď samostatně při cestách u hlavních bran, nebo tvořily součást hospodářských zařízení dvorců. Okruh řemeslníků, kteří se postupně stahovali mezi hradby oppid, vzrostl natolik, že musel záhy vést ke konkurenčním tlakům a soupeření. S užší specializací se zároveň rozšiřoval vyráběný sortiment.“

3 Současný moderní šperk

Odpověď současného šperkařství je více než přesvědčivá, že si tento obor stále víc a víc nachází své dobré místo. Díky specializovanému oboru „Kov a šperk“ na VŠUP a nadaným nastupujícím generacím, se šperkařství v Čechách stává nepostradatelným fenoménem na vysoké úrovni.

Vlivů, kterými doposud tento obor prošel, je mnoho. Od 70. let konkrétně vlivem konstruktivismu a kinetismu (V. K. Novák, Drobné šperky, 1983, viz obrazová příloha).⁴⁵, kdy české šperkařství ovlivnil zejména Vratislav Karel Novák. Jeho šperky jsou výsledkem inspirace z železných tyčí, drátěných sítí, reálných

⁴⁴ KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 129 str., ISBN 80-247-9046-7

⁴⁵ Vratislav Karel Novák, *Šperky a drobné plastiky*. Brno: Dům umění města Brna pod pořadovým číslem DU/370., 1983.

technických zařízení, jako je například radarový teleskop.⁴⁶ Jeho tvorba je částečně založená na principu kola a osy, a zmnožení a variování těchto prvků. Jeho práce jsou inspirovány technickým základem, a přesto lze v jeho výsledcích vyčíst symboliku kruhu. Vliv silné umělecké i lidské osobnosti byl ještě zesílen od roku 1990 Novákovým působením v ateliéru kov a šperk na Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze..⁴⁷

Na počátku současného šperkařství, které sahá až do poválečné doby, byla zapotřebí dostupnost, a praktičnost šperku. „Tvarosloví užitého umění na přelomu čtyřicátých a padesátých let navazovalo na předválečný funkcionalismus, funkčnost stála v popředí zvláště v souvislosti se zdokonalováním a výrobou spotřebního zboží.“⁴⁸ Zásadní význam měli nové materiály a technologie (lisované plasty, bakelit, PVC, laky), a možnost jejich barvení ve světlých jasných tonech růžové žluté, fialové, hráškově zelené, holubičí šedé a blankytně modré.⁴⁹ Zoufale vyhlížející společnost neměla žádné ideály ve šperkařství, ale i přesto bylo nutné se vymanit z šedě vyhlížející doby. „Přechodným stupněm mezi masově vyráběnou bižuterií a individuálním šperkem z drahých kovů a kamenů se stala bižuterie vznikající v ateliérech výtvarníků a malých sériích.⁵⁰ Na podobě českého šperku padesátých let se podílelo jen několik málo zlatníků. K nejvýraznějším osobnostem patřil Jozef Soukup, který se jako glyptik zaměřil na vyhledávání a z pracování kamenů vhodných pro šperky, jež podle jeho návrhu realizovali

⁴⁶ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 125 str. ISBN 80-2000920-5

⁴⁷ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 128 str. ISBN 80-2000920-5

⁴⁸ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 12 str. ISBN 80-2000920-5

⁴⁹ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 12 str. ISBN 80-2000920-5

⁵⁰ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 13 str. ISBN 80-2000920-5

dílenští mistři.⁵¹ Celkový směr ve šperkařství udával ateliér na pražské VŠUP pod vedením Josefa Nušla až d roku 1970.⁵² Generace umělců 60. let jako byli Helena Frantová, Eva Havelková-Linhartová, Josef Symon vytvořila v roce 1963 první oborovou výstavu. Tímto postojem ke šperku předznamenal autoři výstavy Ateliérová bižuterie, další perspektivy jeho vývoje, na němž se zásadním způsobem podíleli výtvarníci z různých oborů...⁵³ Takto to bylo do roku 1960, chceme li se ale zabývat šperkem po roce 1960, „není možné opomenout uměleckou i lidskou osobnost Antona Cepky. Není pochyb o tom, že Anton Cepka je nejvýznamnějším slovenským šperkařem 20. Století. Jeho přínos je o to větší, že ve slovenském prostředí neměl šperkařskou tradici, na kterou by mohl navázat.“⁵⁴ „Šedesátá léta znamenala explozi v českém šperkařství. Každým rokem absolvovali další studenti vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze a díky dosud nevídaným možnostem vystavování mohli prezentovat veřejnosti stále další nové práce“⁵⁵ Sedmdesátá a osmdesátá léta byla ve znamení konstruktivního technického vlivu⁵⁶. Například Josefu Symonovi, významnému šperkaři 80.let, postačily k výtvarnému vyjádření konstrukční kombinace horizontál a vertikál.⁵⁷

⁵¹ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 14 str. ISBN 80-2000920-5

⁵² KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 14 str. ISBN 80-2000920-5

KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 14 str. ISBN 80-2000920-5

⁵³ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 14 str. ISBN 80-2000920-5

⁵⁴ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 28 str. ISBN 80-2000920-5

⁵⁵ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 60 str. ISBN 80-2000920-5

⁵⁶ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 68str. ISBN 80-2000920-5

⁵⁷ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 68str. ISBN 80-2000920-5

3.1 Řemeslník nebo umělec

„V polovině sedmdesátých let existovalo několik stupňů ve vztahu výtvarníka a řemeslníka. V prvním případě byl výtvarník autorem návrhu a řemeslníkovi byla svěřena technická realizace, v druhém případě řemeslník interpretoval předlohu nebo dokonce vstupoval až do role výtvarného spolupracovníka. V posledním případě byl autorem díla řemeslník, který si přizval výtvarníka k obohacení své činnosti o invenční nápady. Výsledné dílo, které je někdy vytvářeno oběma průběžně, je potom souhrnem uměleckých a řemeslných kvalit obou profesí.“⁵⁸ Řemeslo a umění, již od nepaměti dva navzájem se doplňující fenomény, které spolu úzce souvisí. Někdy se však rozchází. Vlivem použitých materiálů bychom je takto mohli v současné době označit.. Současný šperk se v tomto ohledu vymyká dřívějším pravidlům. Vzniká velmi cenný výtvarný objekt i za použití atypických neušlechtilých materiálů.

3.2 Počátek moderního šperkařství

Český šperk prošel, jak je již výše zmíněno, nejedním krizovým obdobím, bez jasného směru. Doba poválečná, doba 50. Let byla jasným příkladem, a zároveň hozenou rukavicí k znovunastolení lepší úrovně. Jaroslav Kodejš, severočeský výtvarník pracoval v bižuterním průmyslu v Jablonci nad Nisou. Jeho práce jsou zastoupeny v mnoha zahraničních i domácích sbírkách. Využívá ve svých dílech skleněného barevného detailu. Miroslava Štěpánka, po soukromých studiích u dr. Zhoře, a se znalostmi z učňovského oboru tváření kovů, přivedla tvorba jeho šperků až do skupiny pražských výtvarníků. František Valena, nechávající se vést svou fantazií. Po zkušenostech se smaltem, a s cizelérským povoláním tvořil šperky dle osobního trendu, a osobních pocitů. Lenka Beranová se věnovala šperku jako součásti oděvní módy. Její práce byla zaměřena na medailéřskou a

⁵⁸ KRÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 25str. ISBN 80-2000920-5

drobnou plastiku⁵⁹ Top jsou namátkou vybraná jména ze zakládající generace, která dával jako první směr českému šperku.

3.3 Mladí designéři

V květnu roku 2011 založili mladí čeští designéři skupinu UNOSTO. Vznikla jako platforma na propagaci mladého českého šperku. Významné talenty, které absolvovaly VŠUP pod vedením přední české designérky a šperkařky Evy Eisler, směle pokračují a tvoří zásadní díla, která oceňuje právě současná doba. Jména Markéta Richterová, Klára Šípková, Kateřina Řezáčová, Lucie Houdková, Karla Olšáková, Kateřina Matěchová, Martin Verner a kurátorka Tereza Volná, jsou zakládajícími členy skupiny UNOSTO. Objevují se především na stranách předních českých designových magazínů, a na zahraničních výstavách. Svou tvorbou odvážně vedou a inspirují další české šperkaře.

3.4 Používaný materiál v současném šperku

„Až do poloviny 20. století byl šperk ztotožněn s klenotem z drahých kovů a kamenů. Obecné kovy, rohovina, plasty byly vyhrazeny bižuterii, která stála v hodnotovém žebříčku na nižším stupni, a v podstatě byla považována za levnou náhražku za šperk, kterému nemohla konkurovat.“⁶⁰ V současné době jsou šperky z neušlechtilých kovů žádány, a není rozdílu mezi drahými a levným materiálem. Cena šperku je spíše odpovědí na výtvarně zpracovaný originální nápad. Ušlechtilé kovy, jako je zlato, stříbro, a jiné druhy slitin se nevyklučují, ale zároveň se jim nepřikládá s ohledem na jejich cenu přílišná hodnota, kterou by si vzhledem k jejich dřívějšímu řemeslnému zpracování zasloužily. „K emancipaci šperku

⁵⁹ VOKÁČOVÁ, V., *Oborová výstava KOV a ŠPERK*, Praha: Galerie Václava Špály, Unie výtvarných umělců, 1990.

⁶⁰ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 108 str. ISBN 80-2000920-5

z netradičních materiálů přispělo (kromě obtíží při práci s drahými kovy) nemalou mírou politické a sociální hnutí nekonformních skupin umělců i mladých lidí neztotožňujících se s konvencemi měšťácké společnosti.⁶¹ „Zásadní průlom dosažený u nás výstavou ateliérové bižuterie v roce 1963 byl prvním krokem na cestě ke šperku z netradičních materiálů, jak píše o počátku moderního netradičního šperku Alena Křížová.“⁶² Specifikem českého šperkařství byl i skleněný a textilní šperk.⁶³

Současný šperk disponuje při tvorbě různorodými materiály, jako jsou již od 50.let polymerové hmoty, kovy obecné i ušlechtilé, přírodní i syntetické nerosty a minerály, aj.

4 Symboly „Spirála a Kruh“

Symboly jsou spjaté s dějinami lidstva od nepaměti. Používané především v náboženství jakožto grafické znázornění duchovní cesty nebo uvědomění si myšlenky opakujícího se běhu světa. Definice symbolu souvisí s filozofií, a hledáním.. „Symbol je neviditelným znakem viditelné skutečnosti. (...) Napětí mezi smyslovou názorností a duchovním významem činí ze symbolu jeden z nejdůležitějších výrazových prostředků ve filozofii, náboženství a umění. (...) Symbol je zahalování i zprůhledňování zároveň. Proto bývá interpretace symbolů tak obtížná. Při vysvětlování symbolického, při jeho přenášení do jazyka pojmů vždy zůstane nepřevoditelný zbytek. Právě proto, že s. poukazuje na neviditelné a neuchopitelné a tyto sféry zároveň reprezentuje, nelze ho naším ratio uchopit.“⁶⁴

⁶¹ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 108 str. ISBN 80-2000920-5

⁶² KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran, 108 str. ISBN 80-2000920-5

⁶³ KŘÍŽOVÁ, A., *Proměny českého šperku na konci 20 století*, Praha: Academia, 2002. 223 stran. ISBN 80-2000920-5

⁶⁴ Přeložila BAKEŠOVÁ, A., et al. *Wörterbuch der symbolik*, Praha: Euromedia Group k. s.– knižní klub, 2005, 504 str., ISBN 80-242-1588-8

Lze jej ale uchopit výtvarně. Právě pro umělce každé doby jsou symboly vděčnou inspirací k jejich dílům. Z latinského jazyka je překlad slova *Symbol* znamením. A právě takovéto znamením umožňuje umělci se posouvat vpřed ve výtvarné tvorbě. V jednotlivých pramenech, na rozdíl od pojmů „kruh a spirála“ se pojem symbol pouze doplňuje, nikoliv rozchází. „Slovo symbol se odvozuje od řeckého slovesa *symballein*, „dát dohromady“ nebo „složit“(...). Zároveň se však slovo *symballein* používalo v obratech, které opisovaly sbírání, skrývání, nebo zastírání. Znamením, jež se stalo symbolem, tedy šifrovalo, maskovalo zjevný smysl znázornění nebo výpovědi: Nezasvěcený pozorovatel již takto zakódovanou výpověď nebyl schopen chápat.“⁶⁵ Říká ve své knize *lexikon der Symbole*, Udo Becker, a pokračuje přesnou definicí slova symbol: „Souhrnné, výstižné vyjádření málo známé a jinak nezpochybnitelné skutečnosti. Je komplexní povahy. Z jedné strany svůj obsah nabízí lidskému rozumu, z druhé strany je rozumem nepostižitelný, neboť obsahuje iracionální sdělení. Oslovuje tedy myšlení i cítění. Na intenzitě prožitku symbolu se zakládá jeho živost jako jedna z nejdůležitějších charakteristik. V informační teorii je s. většinou znakem.“ V jiných literárních pramenech pak ještě ne zcela přesný význam pojmu symbol doplňuje jiná charakteristika: „Symbol v sobě uzavřeného, úplného, věčného. Pro staré národy byl kulatý tvar poukazem k bohem uspořádanému světu. (...) respektive symbolem kosmu.“⁶⁶ Podle odkazů, o nichž se v literatuře mluví o symbolu kruhu můžeme vidět, že jeho odkaz se objevuje v rozličných částech světa, například v Asii, kde „Staročínským symbolem nebe je kotouč s otvorem, který odpovídá vesmírnému středu...“⁶⁷, nebo rozšířený symbol v Africe „okřídlený sluneční kotouč starého Egypta, který se stal také božským symbolem ve starověké Mezopotámii.“⁶⁸

⁶⁵ BECKER, U., *Slovník symbolů*, z německého originálu *Lexikon der Symbole* přeložil Petr Patočka. Praha: Portál 2002, 360 stran. 5. str.

⁶⁶ Přeložila BAKEŠOVÁ, A., et al. *Wörterbuch der symbolik*, Praha: Euromedia Group k. s.– knižní klub, 2005, 504 str., ISBN 80-242-1588-8

⁶⁷ Přeložila BAKEŠOVÁ, A., et al. *Wörterbuch der symbolik*, Praha: Euromedia Group k. s.– knižní klub, 2005, 504 str., ISBN 80-242-1588-8

⁶⁸ Přeložila BAKEŠOVÁ, A., et al. *Wörterbuch der symbolik*, Praha: Euromedia Group k. s.– knižní klub, 2005, 504 str., ISBN 80-242-1588-8

Spirála, její definice bývají neurčité, a neúplné. Spirála bývá označována jako začátek konec, jako „cosi“ duchovního významu, jako alfa a omega. Z širokého filozofického hlediska lze tento pojem popsat nejpřesněji. Laickou výpovědí na matematické úrovni bychom mohli říct toto: spirála je křivka, která obíhá pevně daný ústřední bod a přitom se od tohoto bodu soustavně vzdaluje. Spirála se taktéž objevuje „ve starém Egyptě na skarabech a pohřebních výjevech symbolického obsahu, jež nelze jednoznačně identifikovat. Pravděpodobná je významová souvislost s představou cyklického pohybu (Slunce. Měsíc), respektive vývoje (vznik a zánik).“⁶⁹ V jiné knize například autor líčí, že spirály se „...spojují s významnými silami, jakými jsou rotace planety, a vzdušné i vodní víry. Ve většině kultur je spirála považována za symbol žen a ženskosti.“⁷⁰ Zcela jednoduše je ale i „oblíbený ornamentální motiv s komplexem významů, který pravděpodobně krouží kolem témat smrti a znovuzrození, vývoje, měsíčních fází a proměny.“⁷¹

Kruh, definice kruhu z matematicko-geometrického hlediska je velmi jednoduchá. Kruh je rovinný geometrický útvar, omezený kružnicí. Kruh je určen svým středem S a poloměrem r . „Jedno z nejčastějších symbolických znamení, bývá chápáno ve vztahu a k protikladu ke čtverci. Kruh vede zpátky do sebe, a je proto symbolem jednoty, absolutna a dokonalosti: v souvislosti s tím i symbolem nebes v protikladu k zemi a duchovního v protikladu k hmotnému.“ Dokonce i „Koncentrické kruhy

⁶⁹ Wörterbuch der symbolik, nakladatelství Alfred Kroner Verlag v roce 2005, Přeložili Bakešová Alena, Irena šnerbergová, Otakar Vochoč, a petr dvořáček, praha 2005,616stran, isbn 80-242-1588-8

⁷⁰ Sings and Symbol vydaného nakladatelstvím Dorling Kindersley 2008, překlad Hana Navrátilová, 352 stran, 2009 vydáno u nás knižní klub, praha, první vydání isbn 978-80-242-2492-3

⁷¹ BECKER, U., *Slovník symbolů*, z německého originálu *Lexikon der Symbole* přeložil Petr Patočka. Praha: Portál 2002, 360 stran. 275.str.

symbolizují v zenovém buddhismu nejvyšší stupeň osvícení, harmonii všech duchovních sil.⁷²

Kruhy a koule... „kruhy a koule mají částečně shodný význam, jelikož jsou pouze dvoj- a trojrozměrnou variantou téhož tvaru, a tedy i téže myšlenky. Kruh je často symbolem Boha. Většina náboženství jej spojuje s představou nebeské báňe a s pohybem hvězd a planet, je pro buddhisty a hinduisty symbolem znovuzrození...“⁷³ Úzce symbolicky souvisí s kolem. Jako nekonečná linie je symbolem času a nekonečnosti, často znázorněným v podobě hada hryzoucího vlastní ocas. V magických praktikách slouží kruh jako účinný symbol ochrany proti zlým duchům, démonům a podobně. S tím také souvisí ochranná funkce, které se připisovala kruhovému opasku, prstenu, obruči, kruhovým amuletům, a podobně.⁷⁴

4.1 Symboly „spirála a kruh“ ve VMš

Symboliku „spirály a kruhu“ v klasické geometrické formě lze ve Velkomoravském šperku nalézt jen spoře. Podle archeologických pramenů je evidentní, že velkomoravský šperk jest tvořen na základě geometrických výsečí, jak je tomu například u lunetových náušnic, Je ovlivněn byzantským řemeslným zpracováním šperku, a proto docházíme k závěru, že nelze nalézt zdobnou techniku Velkomoravského šperku shodnou s jednoduchostí výše zmíněných geometrických forem „spirály a kruhu“. Přesto jsou tyto formy v základu nalezeny.

⁷² BECKER, U., *Slovník symbolů*, z německého originálu *Lexikon der Symbole* přeložil Petr Patočka. Praha: Portál 2002, 360 stran. 132.str.

⁷³ Přeložila NAVRÁTILOVÁ, H., *Sings and Symbols*, Praha: Euromedia Group, k. s., - Knižní klub, 2009, 352 stran, 284. ISBN 978-80-242-2492-3

⁷⁴ BECKER, U., *Lexikon der Symbole*, Freiburg im Breisgau: Verlag Herder, 1992. přeložil Patočka, P., Praha: Portál 2002, 360 stran, 132. ISBN 80-7178-612-8

4.2 Symboly „spirála a kruh“ jako inspirace pro autorskou knihu

Symboly „spirála a kruh“ byly jasnou inspirací k návrhu na autorskou knihu. Díky těmto motivům vzniklo mnoho grafických návrhů, které s touto tematikou korespondují. Součástí autorské knihy je obal. Byl vytvořen z pískovce, coby sochařského materiálu. Tento materiál odkazuje k myšlence, že šperk, ačkoliv je v současné době velmi aktuální, a moderní, jeho kořeny sahají až do historie.

I když je šperk mnohdy miniaturní záležitostí, stále je v něm pozůstatek sochařské plastiky. Pískovcový materiál je proto odkazem jak na historickou dobu, tak i upomínkou, že i v malém šperku je možno vidět sochařskou plastiku s velkou myšlenkou.

4.3 Symboly „spirála a kruh“ jako inspirace v moderním šperku

Tyto geometrické symboly lze v moderním šperku nalézt poměrně jednoduše. Ačkoliv období Velké Moravy není pro moderní šperkaře přímou inspirací, paralelně s námi existuje šperk Velké Moravy, a díky archeologickým nálezům známe jeho šíři a rozmanitost, a jeho hluboký význam pro každou přicházející generaci. Pro současného tvůrce není obtížné se nechat inspirovat geometrickou formou „Spirály a kruhu“, ale mnohem častěji se děje, že tvůrce zpracovává inspiraci jakoukoliv jinou myšlenkou, a i přesto docházím k poznání, že výsledkem může být kruhová či spirálová forma. Původ inspirace se může lišit, k výsledku „kruhu a spirály“, se ale současný moderní šperk stále vrací.

Hledání geometrických forem „spirály a kruhu“ provázelo celou mou grafickou práci. K návrhu na kolekci šperků jsem přicházela postupně, zároveň s prací na grafických listech. Myšlenka „spirály a kruhu“ ve výsledném šperku koresponduje s geometrickými grafickými tvary.

Zvolený materiál na výrobu je stříbro. Zde odkazuji na období Velké Moravy. Současně s tím stříbro bylo, je a bude dostupným a oblíbeným materiálem.

5 Grafika

Grafika (řec.) Z technologického hlediska specifický výtvarný obor využívající k realizaci díla a jeho rozmnožování některou z ručních řemeslných tiskových metod (technik). Vlastní výtvarný motiv je nejprve zpracován na grafické desce-matrici. Může být vytvořen kreslením, řezáním, rytím nebo některým z chemických prostředků, např. leptáním (podle toho rozlišujeme suché a mokré procesy). Matrice se poté opatří barvou a motiv se z ní otiskne na papír (či na jiný materiál), a to buď tiskem přímým nebo pomocí některého typu lisu. Tyto techniky se dělí podle způsobu zpracování grafické desky, od něhož se odvozuje způsob tisku. Jsou to tisk z výšky (linořez, dřevořez, dřevoryt, atp.), tisk z hloubky (rytina, leptové techniky atp.) a tisk z plochy (monotyp, litografie, serigrafie atp.). V umělecké grafice, stále využívající ručního zpracování, bývají náklady tisku zpravidla omezeny a přesně stanoveny (na rozdíl od grafických prací vysloveně reprodukčního charakteru, kde autorství a originalita nejsou akcentovány). Vedle tradičních „rukodělných“ technik, plně autorských, se dnes běžně využívají i techniky dříve spojované pouze s reprodukční grafikou (např. fotoreprodukční metody). Výrazným obohacením výrazových možností grafické tvorby je i kombinování jednotlivých technik v soutiscích (např. litografie, sítotisku, dřevořezu). Grafika v jejím dnešním významu vznikla ve středověku a její vývoj bezprostředně souvisí s rozšířením papíru a knihtisku. Jako svébytná umělecká disciplína se vyčleňuje v průběhu 16. a 17. stol. Od umělecké tzv. volné grafiky je odlišována užitá grafika, která jako aplikovaný obor využívající reprodukčních metod zahrnuje ilustraci, plakátovou tvorbu, komerční tiskoviny. Za „originál“ je v tomto případě považován pouze grafický návrh. Název oboru grafika je odvozen od řec. označení (psacího) rydla „grafeion“ (obdobně i „stylos“, odtud styl).⁷⁵ „Vztah mezi grafikou a malířstvím, třebaže se od sebe formálně oddělili, zůstali po všechny časy nepochybně těsný. Dějiny obou těchto oborů jsou protkány společným úsilím o nalezení nových témat a jejich nejvlastnější vyjádření. I když se to děje poněkud odlišnými prostředky, je tu vzájemné ovlivňování

⁷⁵ KUBIČKA, R., ZELINGER J. . *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran, 79 str., ISBN 80-247- 9046-7

nevyhnutelné. Navíc musíme konstatovat, že v grafice vytvořili nejvýznamnější díla především malíři. A rovněž malíři posouvali vývoj grafiky kupředu.⁷⁶

5.1 Monotyp

Monotypická technika je zúčastněná technika právě mých grafických listů. Dovoluje originální tisk, spojený s téměř malířským výrazem. „Technika monotypie se poněkud vymyká z oblasti grafiky, mohli bychom ji řadit též do oboru malby. Spočívá v otisku malby provedené olejovými barvami na kovové desce.“⁷⁷Svoji praktickou část diplomové práce tvořím pomocí grafické techniky přímého tisku z výšky.....

⁷⁶ KREJČA, A., *Výtvarné techniky, Grafika*. V roce 2010 v edici výtvarné techniky. Praha: Aventinum, 205 stran, 191 str., ISBN 978-80-7442-003-0

⁷⁷ KREJČA, A., *Výtvarné techniky, Grafika*. V roce 2010 v edici výtvarné techniky. Praha: Aventinum, 205 stran, 191 str., ISBN 978-80-7442-003-0

Praktická část

6 Realizace

Ačkoliv bylo realizování autorské knihy hlavním zájmem mé diplomové práce, paralelně s ní vznikala návrh na kolekci stříbrného šperku.. Ačkoliv jsem se snažila postupovat moderní grafickou a moderní šperkařskou technikou, nezapomínala jsem zakomponovat do návrhu historizující myšlenku, a stále živý odkaz geometrických forem „Spirály Kruhu“. Bylo mou snahou hledat ho ve všech předmětech mé výtvarné realizace.

6.1 Autorská kniha

Autorskou knihu jsem výtvarně pojala jako úschovnou schránku, odkazující svým obsahem na historicky se opakující motiv spirály a kruhu. Zvolila jsem grafickou techniku monotypu, a v konečném řešení zůstala u černobílé barevnosti, která podle mého mínění efektněji vystihuje výše zmíněné symboly. Jako materiál pro úschovnou schránku jsem vybrala pískovec. Svým vzezřením dokonale dokresluje celou práci.

6.2 Symboly „Spirála a kruh“ v moderním šperku

V realizaci šperku jsem se inspirovala samostatně tvořenými grafickými listy. V těchto vzniklých motivech jsem dále hledala tvary, které bych mohla použít ve šperku. Proto jeho design vznikala téměř paralelně s grafickými listy. Základem navrhování byla kružnice v různých podobách. Bud v přesné geometrické formě, kdy se kružnice protínaly v průsečíkách, a vznikaly kruhové ornamenty, nebo v kreslené podobě, která už otvírala směr pozdějšímu masivnímu vzhledu celé kolekce. Soustředila jsem se na hmotný a masivní vzhled celého šperku, protože jsem chtěla spojit současný šperk s odkazem Velkomoravského masivního šperku. Rozdílné v tomto případě je zdobení. Zdržela jsem se zdobných technik, a

dala jsem přednost abstrahování a jednoduchosti, abych podtrhla klasické geometrické formy.

Jako materiál jsem vybrala stříbro ryzosti 925/1000, které je v současném šperkařství nejvíce rozšířené pro výrobu šperku.

Z praktického hlediska vznikala při navrhování šperku současně vedlejší funkce. Při spojování kružnic, kdy proniká jedna forma do druhé, vznikala místa, která jsem mohla později přizpůsobit anatomickým záhybům prstu. U mohutného prstenu může dojít k otláčeninám prstů. Svou rozlohou a silou materiálu nebývají vždy oblíbené. Někdy se nosí pouze příležitostně. Mým cílem bylo zvýšit oblibu netradičního ateliérového šperku. Proto jsem se tuto problematiku rozhodla řešit tak, že uberu materiál v meziprstí, a naopak v dlani materiál přidám. Stříbrný materiál prstenu jsem odebrala technikou pilování podle anatomických záhybů prstů a dlaně.

Prsten je vyroben ze stříbrného drátu, čtverhranného profilu, o průměru 5 mm. V souvislosti s realizací je v příloze přiložen technický výkres obou prstenů.

Fotografie prstenu jsou pořízeny na vyleštěném zrcadle, aby divák viděl současně prsten, i jeho pravotočivý či levotočivý směr. Fotografie prezentují moderním, jednoduchým způsobem.

Součástí realizace kolekce stříbrného šperku bylo hledání geometrických forem spirály a kruhu přímo na lidském těle. Velkou inspirací mi byla praxe. Díky ochotným modelkám mi bylo umožněno hledat geometrické formy atraktivním způsobem přímo na lidském těle. Hledala jsem tak vhodné umístění pozdějších šperků, ale i design samotný. S přihlédnutím na praktickou stránku nošení šperku jsem zvolila klasický způsob zdobení těla, prsten. (modelka A, modelka B, viz příloha). Tento způsob inspirace hodnotím jako jednu z možných cest k finálnímu návrhu.

Praxe: Modelku A jsem obmotávala polymerovou tenkou černou stuhou. Zvolila jsem tento materiál kvůli jeho poddajnosti. Nedrží vlastní tvar, na rozdíl od varianty B, a proto lehce přilnul k tělu. Černou linkou upřednostnil ženské tvary.

Kontrastující barva s barvou pokožky přispěla ke zvýraznění ženských tvarů modelky, a tím k nalezení nových možností připevnění šperku. Následně jsem tenké černé linky spojovala měděným plechem. Ten sloužil pouze jako spojovací materiál. Přímo na těle modelky pak vznikaly spojováním nové geometrické tvary a vzory. Různorodost materiálů mi ukazoval další směr práce. Nepoddajnost ocelového lanka mě inspirovala ke hledání obrazců, a geometrických tvarů mimo tělo. Například kruhové oblouky kolem hlavy, nebo souběžné kruhové linie nacházející se nad sebou ve stejném směru v místech kolem pasu a na dekoltu.

Zcela jiný výsledek byl u šperku, který jsem vytvořila pomocí šamotové hrnčířské hlíny. Spojené hliněné „provázky“, kterých jsem docílila výrobou pod tlakem, vytvořili svou objemností a pasivitou výraz hmotného, hliněného šperku. Vzhledem ke studijním účelům nebyl vypálený. Díky své váze musely být šperky umístěny především na nosná místa, jako dekolt, ramena, paže, což bylo pro další práci omezující.

Modelka B: U fotografování modelky B je využita příhodná romantická atmosféra přírodního ateliéru, která vděčně dokresluje zvolené téma. Cílem bylo vyfotografovat zvolený kus vypálené hlíny tak, aby znázorňoval téměř hotový šperk před dokončením. Hledala jsem zde opět vhodné umístění, ale současně již způsob zavěšení. Tj., jak a kam zavěsíme šperk, bude-li součástí náhrdelníku, či bude-li zastávat funkci samostatnou jako nárameník, nebo součást oděvu.

Druhá varianta u modelky B byla umístění ocelových drobných objektů na různá místa na těle. Díky ocelovému pružnému lanku o průměru 2 mm jsem mohla vytvořit objekty o velikosti 15- 30 cm, a variabilně je rozmístit. Všechny tyto objekty sledují kruhové a spirálové linky. Vznikají samostatné modely pro moderní šperky. Na fotografiích jsou umístěny jak ve vlasech, kde získávají funkci estetickou, tak i na rameni, jako budou praktická součást oděvu.

Ocelové lanko je spojováno klasickým vázacím smaltovaným barevným drátkem o průměru 0.8 mm. Není zde důležitá barevnost, nýbrž funkčnost materiálu.

Závěr

V praktické i teoretické byly předmětem hledání mé diplomové práce geometrické formy „spirála a kruh“. V úvodu vyjadřuji návrh na vytvoření autorské knihy, jako odkaz umění našich předků. Jako vedlejší produkt hledání motivu vzniká návrh vytvoření současného šperku, který by dokazoval užití spirály a kruhu v 21. století. Výsledkem jsou tedy dvě výtvarná díla: Autorská kniha včetně úschovné schránky, a kolekce stříbrného šperku.

První kapitoly teoretické části se zmiňují o šperku ze třech různých pohledů. Z obecné roviny je vnímán jako šperk, kde lze nalézt rozdíl mezi jeho ateliérovou a komerční úlohou. Definujeme zde zástupce šperkařského řemesla, i polohy tradičního rozmístění šperku. Z historického hlediska je poukázáno na šperkařství v období Velké Moravy. S ohledem na něj zmiňuji tradiční techniky výroby šperku, které toto období charakterizují. Následuje kapitola, kde se šperk stává předmětem zájmu současných umělců. Abych uvedla práci do širších výtvarných souvislostí, přihlížím k počátku oboru moderního šperkařství u nás. Definuji symboliku geometrických forem „Spirály a kruhu“ samostatně, v souvislosti se současným i historickým šperkařstvím.

Praktická část mé práce souvisí s inspirací, navrhováním a výtvarnou realizací předmětů. Ve spojitosti výtvarných prací jsem dospěla k závěru, že symbol „spirály a kruhu“, ač na první pohled nemusí být zcela graficky zjevný a úplný, se odráží jak ve šperkařství Velké Moravy, tak v současném moderním šperku. Nevychází vždy z vědomého základu, ale symbol „Spirály a kruhu“, začátku a konce, nekonečna, a vědomé cesty do středu sebe sama je inspirační myšlenkou mnohých tvůrců, včetně mé osoby.

Seznam použité literatury

BECKER, U., *Slovník symbolů*, z německého originálu *Lexikon der Symbole* přeložil Petr Patočka. Praha: Portál 2002, 360 stran.

BENDA, K., et al., *Od VELKÉ MORAVY po dobu GOTICKOU*. Edice: Dějiny uměleckého řemesla a užitého umění v českých zemích, Praha: NLN, s.r.o., 251 stran. ISBN 80-7106-358-4

BAKEŠOVÁ, A., *překlad et al. Wörterbuch der symbolik*, Praha: Euromedia Group k. s.– knižní klub, 2005, 504 str., ISBN 80-242-1588

DRDA, P., RYBOVÁ, A., *Keltové a Čechy*, Praha: Academia Praha. 1998. 162 stran, ISBN 80-200-0658-3

HOLZBACHOVÁ, I., *Člověk a dějiny., Dynamika dějin a lidská aktivita v buržoazním myšlení.*, Brno 1981

KREJČA, A., *Výtvarné techniky, Grafika*. V roce 2010 v edici výtvarné techniky. Praha: Aventinum, 205 stran, ISBN 978-80-7442-003-0

KŘÍŽOVÁ, A., *Šperk a jeho funkce jako kulturně a časově proměnný fenomén.*, F 45,2001. Sborník prací filozofické fakulty Brněnské univerzity, 2001. ISSN 1211-7390

KUBIČKA, R., ZELINGER, J., *Výkladový slovník*. Vydání první. Praha: Grada Publishing, 2004, 344 stran. ISBN 80-247-9046-7

NAVRÁTILOVÁ, H., *překlad Sings and Symbol*, Dorling Kindersley 2008, 352 stran, Praha: Knižní klub, 2009. První vydání, ISBN 978-80-242-2492-3

NOVÁK, V. K., *Šperky a drobné plastiky. Brno: Dům umění města Brna pod pořadovým číslem DU/370., 1983.*

PELÁNOVÁ, A., *překlad et al., Slovník světové kresby a grafiky*. Ilustrace převzaty z německého vydání. 1984, První vydání. Praha: Odeon, 498 Stran ISBN 80-207-0550-3

STEHLÍKOVÁ, D., *Encyklopedie českého zlatnictví, stříbrnictví a klenotnictví*. Vydání první. Praha: Libri, 2003.560. ISBN 80-85983-90-7

VOKÁČOVÁ, V., *Kov a Šperk, oborová výstava*, Praha: Galerie Václava Špály, Unie výtvarných umělců, 1990.

Elektronické/internetové zdroje:

[Online] Dostupné z

http://www.ped.muni.cz/warts/dvkultur/inovac_du/006_stredni_evropa/velka_mora_va.pdf [cit. 2014- 27- 6]

[Online] Dostupné z

[https://www.google.cz/search?q=velkomoravsk%C3%BD+%C5%A1perk&es_sm=122&biw.\[cit](https://www.google.cz/search?q=velkomoravsk%C3%BD+%C5%A1perk&es_sm=122&biw.[cit) 2014- 27-6]

[Online] Dostupné z <http://www.arub.cz/vyzkumna-strediska/stredisko-pro-slovanskou-a-stredovekou-archeologii.html> [cit. 2014- 27- 6]

[Online] Dostupné z http://ff.ujep.cz/velimsky/cs_1_1/04CS/04CS.htm [cit. 2014- 27- 6]

[Online] Dostupné z [http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-](http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/147381-cim-se-lide-paradili-v-dobach-velke-moravy/)

[brno/zpravy/147381-cim-se-lide-paradili-v-dobach-velke-moravy/](http://www.ceskatelevize.cz/zpravodajstvi-brno/zpravy/147381-cim-se-lide-paradili-v-dobach-velke-moravy/) [cit. 2011- 6- 7]

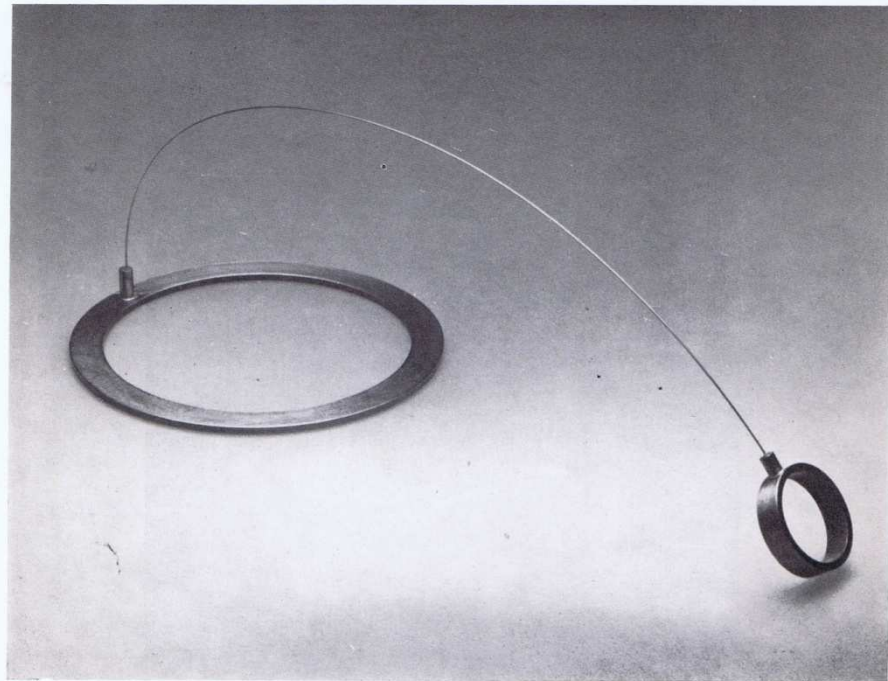
[Online] Dostupné z <http://www.jcted.cz/sumava-nabidne-zoologicke-programy-o-jelenech-a-vcich-a-take-sperky-z-parozi/>[cit.2014- 25- 3]

Obrazová příloha- Inspirace „Velkomoravský šperk“

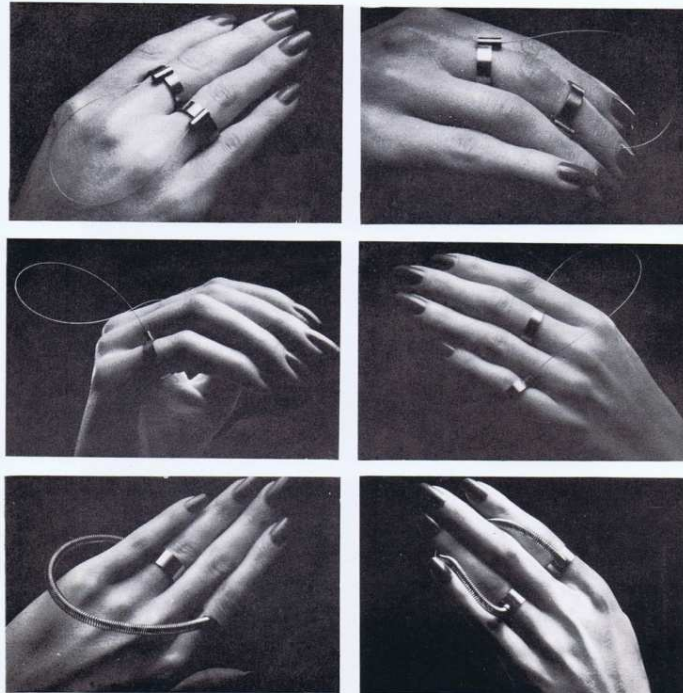

Obrazová příloha- „Inspirace“V. K. Novák

Náramek spojený strunou s prstenem, 1980

1, 2 – Dvojprsten s krátkou spirálou, 1980; 3, 4 – Dvojprsten s dlouhou spirálou, 1980; 5, 6 – Dvojprsten s dlouhou spirálou, 1980

Obrazová příloha- Inspirace „Hledání na těle“

Modelka A

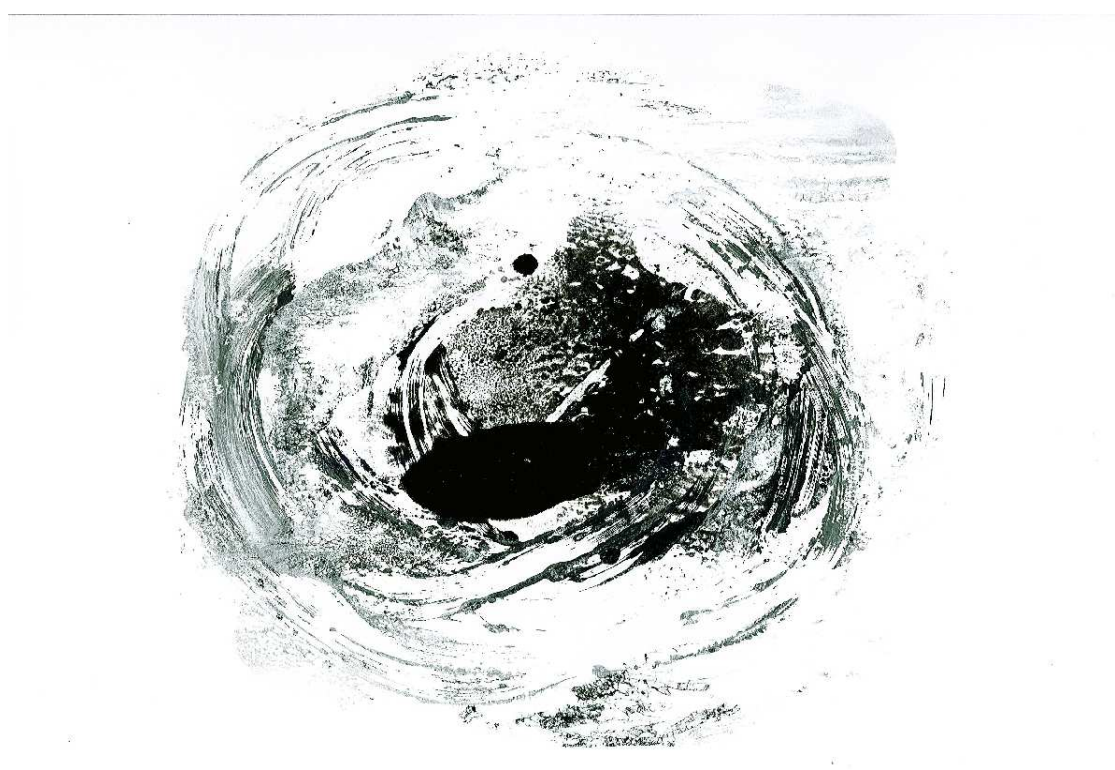
Modelka B

Obrazová příloha– Barevný monotyp „Grafické listy“ (Autorská kniha)

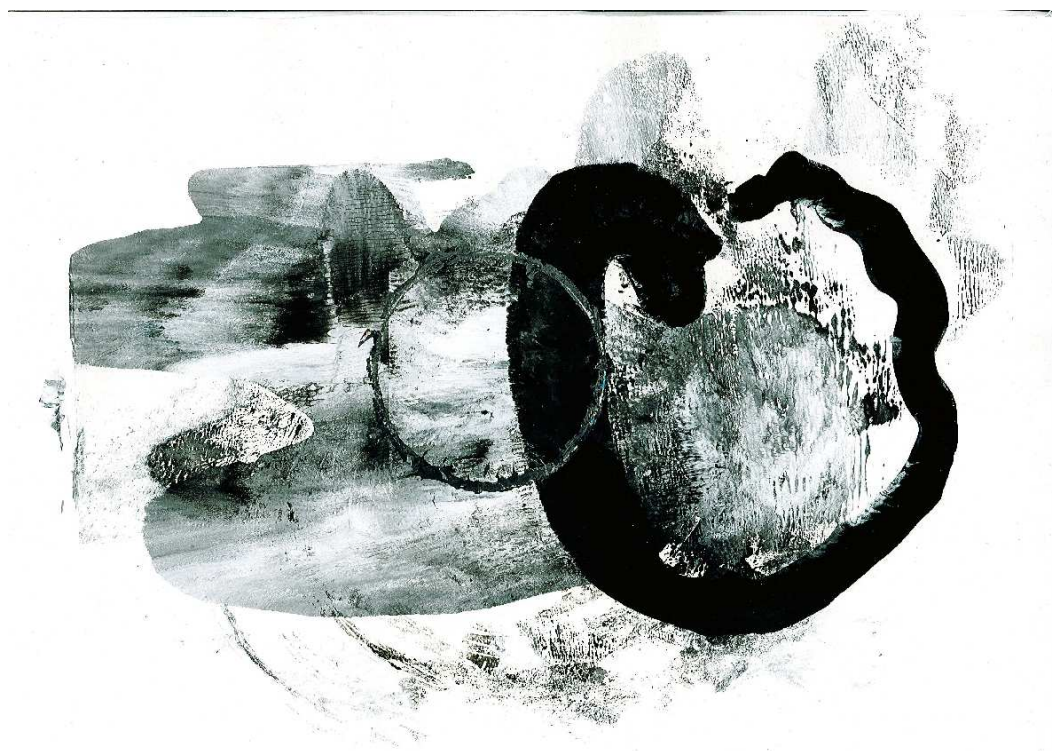
Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

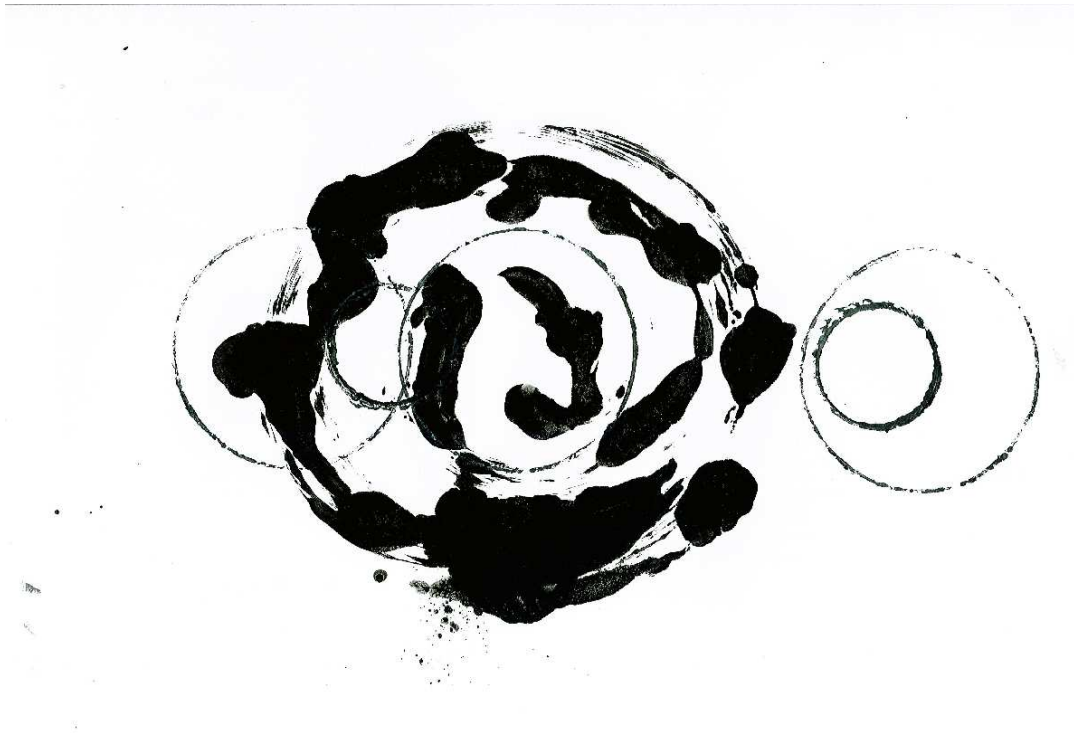
Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

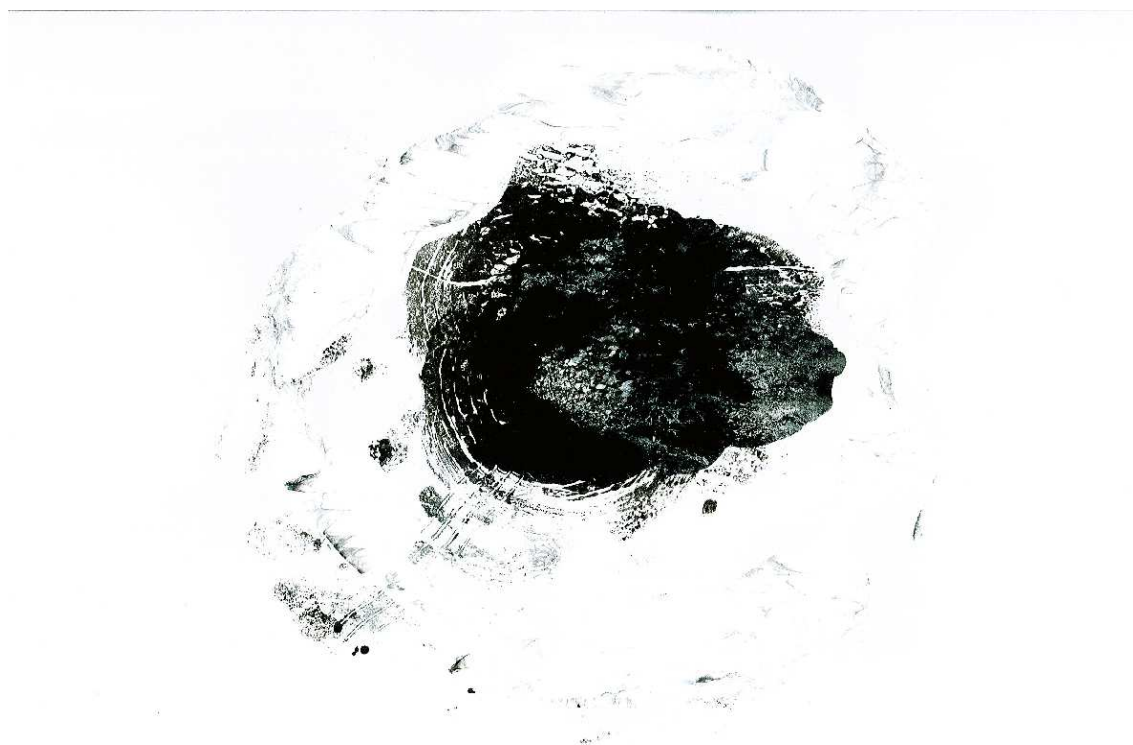

Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

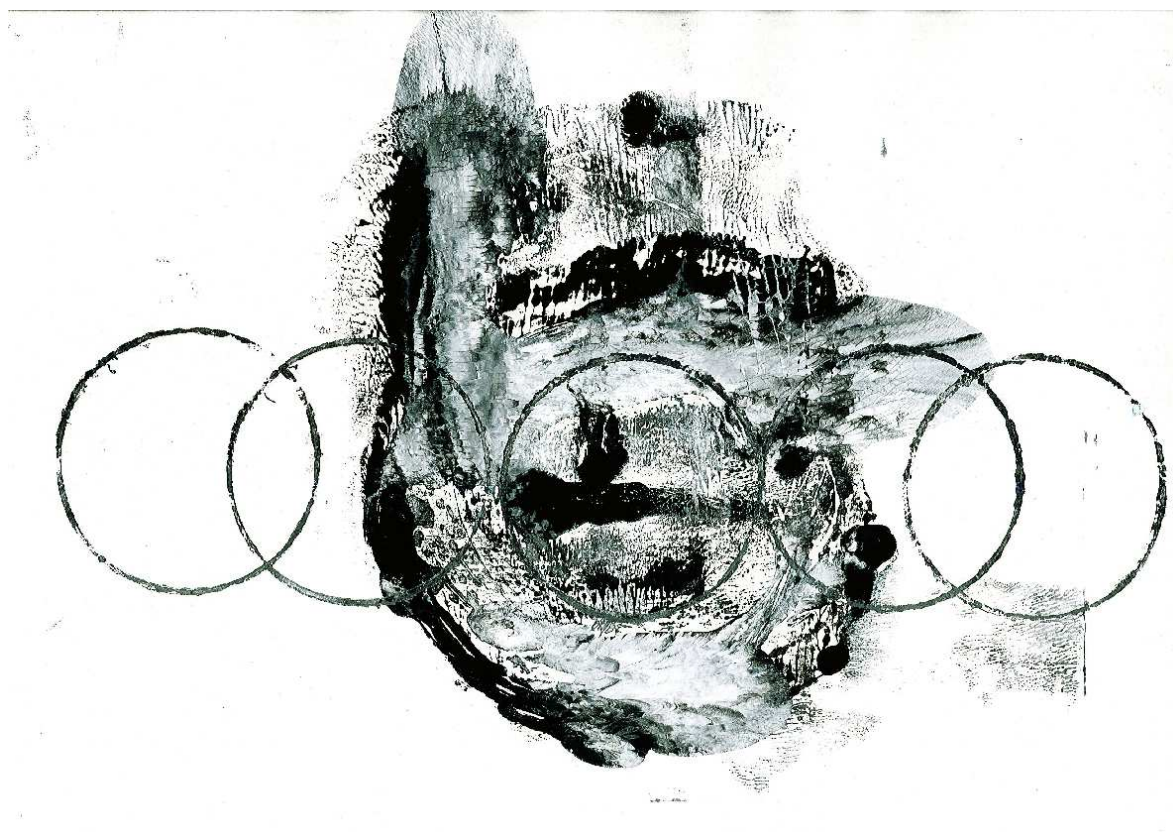
Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

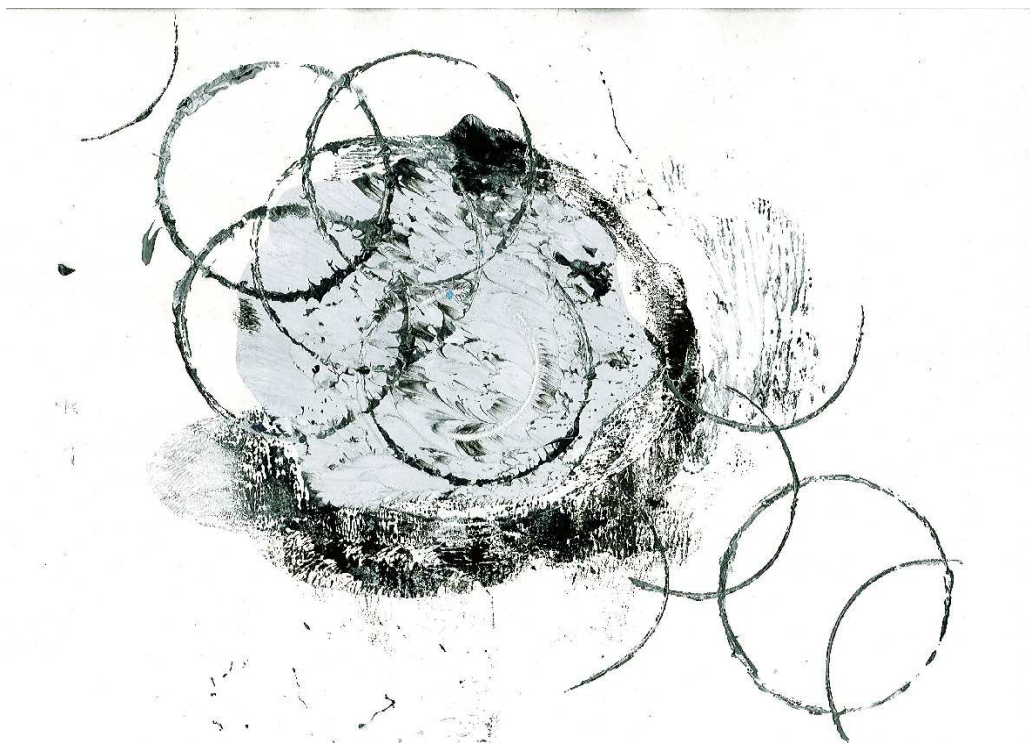
Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

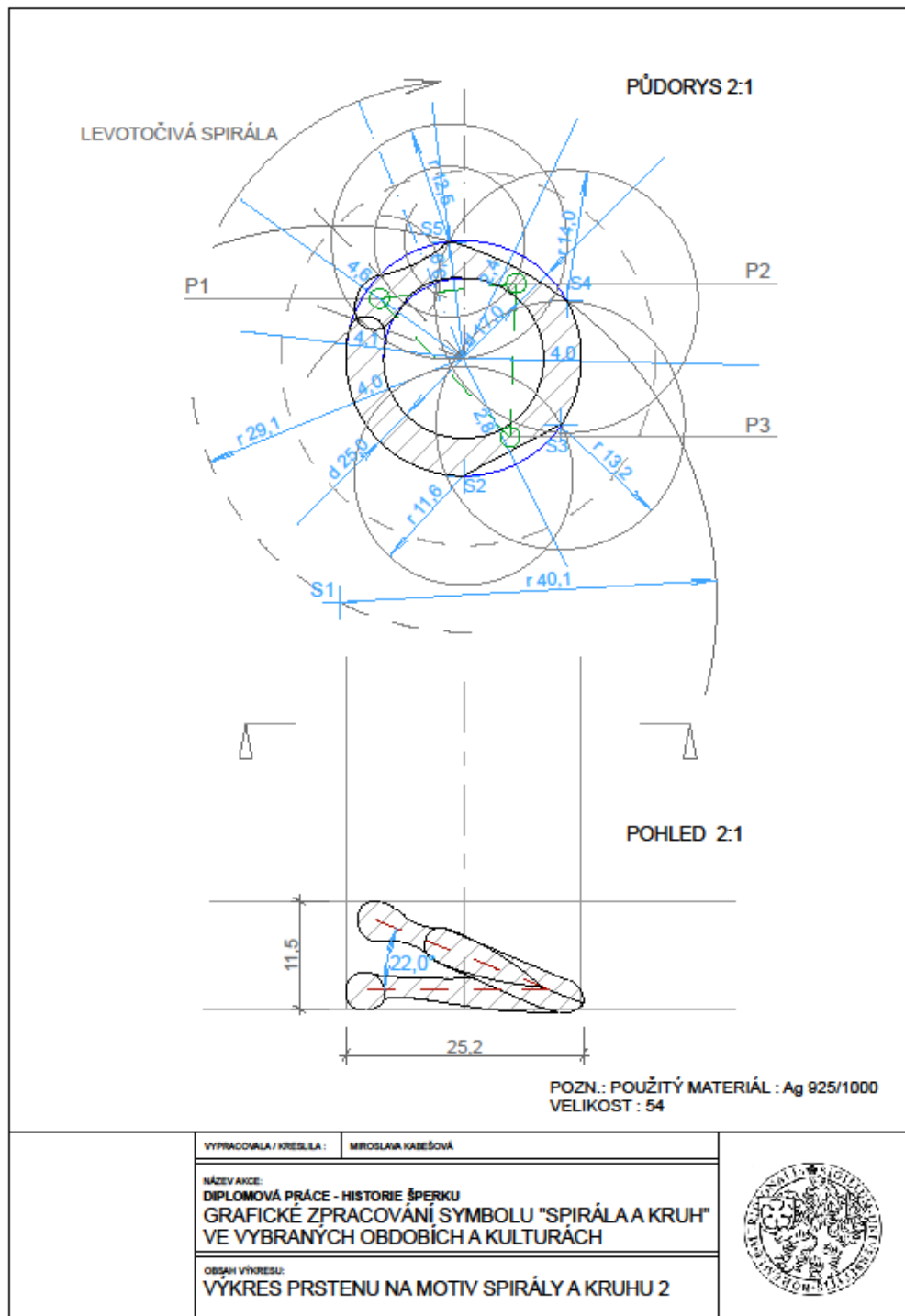
Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

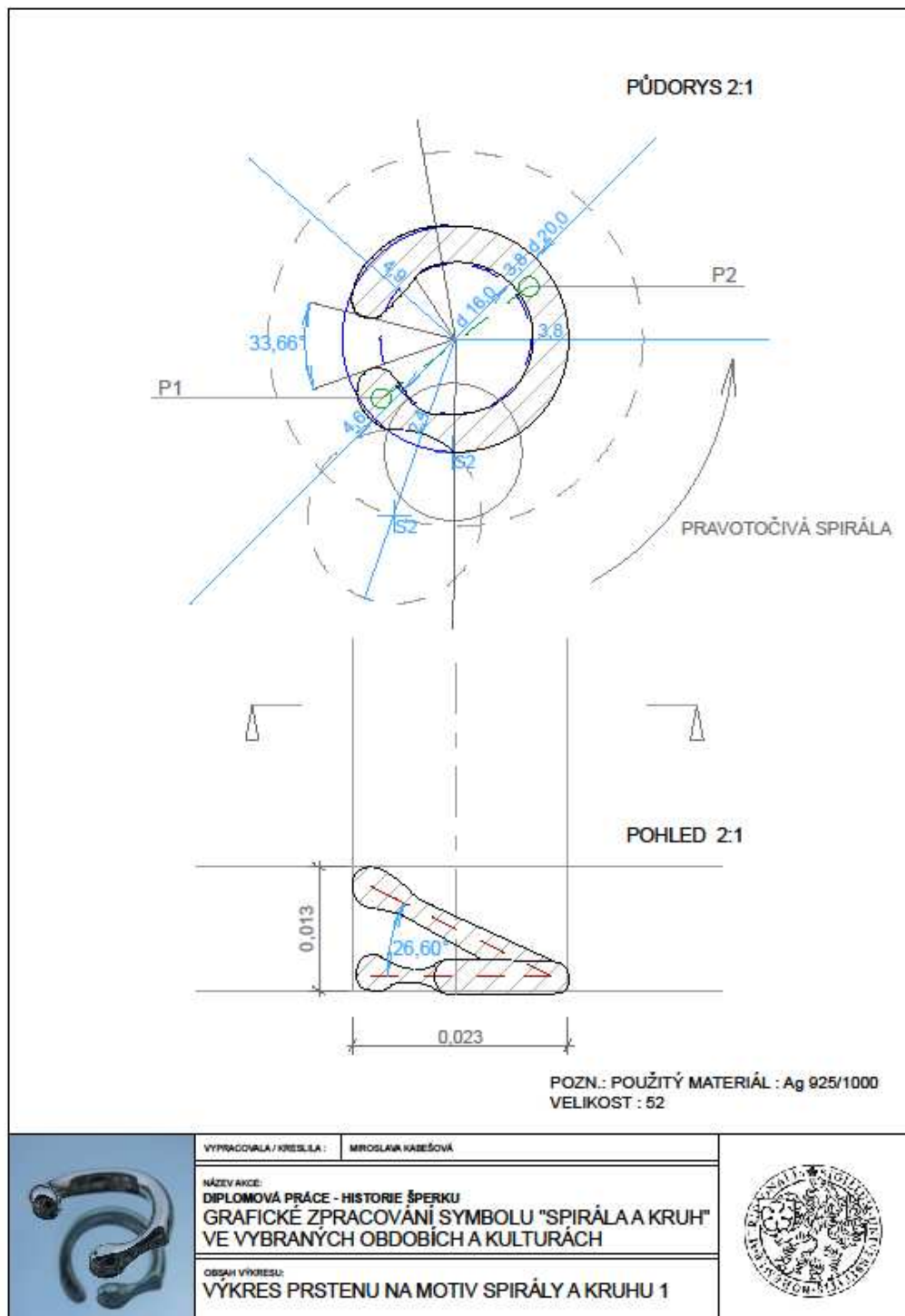
Obrazová příloha- Grafické listy (Autorská kniha)

Obrazová příloha- Prsten

Obrazová příloha-Prsten

Obrazová příloha- Prsten, Fotografie

Obrazová příloha- Prsten, Fotografie

